

Deze kerkdiensten waar een der ordeleden het woord pleegt te voeren, onderscheiden zich door een eenvoudige, zinnige liturgie, waarbij de verschillende groote godsdiensten elk door een kaars worden voorgesteld. Deze kaarsen worden achter-eenvolgens aangestoken aan het groote licht, dat het middelpunt vormt der ceremonie.

Er ligt dus een waas van Oostersche mystiek over. Doch het Soefisme wordt daardoor geheel gekarakteriseerd, aldus de correspondent.

Dit symbool geeft ten duidelijkste het karakter der Soefi-beweging weer. De Soefi's willen geen afzonderlijke secte stichten, en daardoor het aantal elk op de ware leer aanspraak makende kerken nog weer vergroeten. Hun doel is juist de synthese te bevorderen tusschen de bestaande godsdienst-gemeenschappen. De leden der orde blijven, wanneer zij zich daartoe gedrongen voelen, aangesloten bij de kerk of de vereeniging, waarvan zij reeds deel uitmaakten. Want het Soefisme vindt de waarheid in alle kerkgenootschappen en religieuze bewegingen.

De gewone redeneering van zooveel bewegingen! Ieder mag lid van zijn kerk blijven. Maar het zet zijn kerkdiensten op Zondag!

Toch is dit alles overheerschende kenmerk van verdraagsaamheid geenszins een bewijs van vaagheid.

Inayat Khan en de zijnen bezitten wel degelijk een scherp oorzijn, zeer principieel levensprogramma. En wanneer wij dat in groote trekken weergeven, zal de lezer zich afvragen, of voor deze boodschap van consequente vrijzinnigheid een vreemdeling uit het Oosten naar Holland moest komen.

Indedaad, allicht had Inayat Khan rustig in Indië kunnen blijven, zoo de predikers der Hollandsche vrijzinnigheid de consequentie van hun beginsel onbeschroomd hadden aanvaard. Wanneer de Sadoe Soendar Sing de onbetaalde rekening is van de orthodoxie, is de Pir-o-Murshid der Soefi-Orde de onbetaalde rekening der vrijzinnigheid. Dit is het geheim en de aantrekkingskracht van Inayat Khan's prediking, dat men er, zonder het tactisch voorbehoud tegenover kerken en groepen, het vrijzinnig godsdienstig beginsel in vindt belichaamd, dat voor velen, mits onvoorwaardelijk en in positieven vorm gepredikt, nog steeds de bekering heeft van het gezaghebbend woord.

Een buitenkansje voor de vrijzinnigheid alzoo, dat haar door geen „orthodoxe“ zal worden benijd! Maar wat nu het „principieel“ van het Soefisme betreft:

Inayat Khan gaat uit van het soevereine recht der persoonlijkheid om ook in ethiek en religie volkomen zichzelf te wezen. De tekst uit Koran 86:7, volgens welken ieder mensch, die zijn eigen bijzondere lijn in het leven volgt, past in het plan van het geheel en ten slotte niet alleen zijn eigen doel, doch het eene einddoel van allen bereikt, vindt hij hem toepassing. Derhalve dient ieder ook volkomen vrijheid te hebben, zich aan te sluiten bij de religieuze organisatie, die hem past.

Ogenscheinlijk in strijd met deze alzijdigheid leert het Soefisme, dat er slechts één leeraar is, die als medium van den éenen, eeuwigen en eenigen God, de waarheid aan de menscheid mededeelt. Die éene leeraar echter belichaamt zich in verschillende gedaanten: Shiva, Boeddha, Rama, Krishna, zoowel als Abraham, Mozes, Christus en Mohammed zijn slechts de verschillende klederen gedragen door denzelfden persoon. Wat het geloof in den komenden wereldleeraar of dat van de wederkomst van Christus betreft, staat de Soefi op hetzelfde standpunt. De openbaring zal niet in één bepaald persoon behoeven te zijn. Ieder krijgt den wereldleeraar, dien hij nodig heeft. Dengenen, die verwachten, dat de leeraar een man zal zijn, zal een man de boodschap brengen; hun, die een vrouw als leeraar verwachten, moet een vrouw haar verkondigen. „Er is een antwoord voor iedereen roep.“

Wij kunnen hier den uitroep „Elk wat wils“ niet inhouden. God schikt zich dus geheel naar den mensch. Ook hier weer is het subjectivisme de zwaarte.

Wat er op die manier van het openbaringsbegrip moet terecht komen, laat zich denken. Als hij wil, krijgt ieder een openbaring apart.

Nu het absolute door de democratie is vervangen, zal ook de openbaringsvorm zonder bemiddeling van hooger hand geschieden. Zij, die geen middelbaar van nood hebben en voor wie zelfs de gedachte aan de inneming van een tussenpersoon in gemoedszaken onaangenaam is, zullen een rechtstreeksche openbaring ontvangen; ook zal er een collectief middelarschap mogelijk zijn. Wat de schriftuurlijke openbaring betreft, „er is“, zegt Inayat Khan, „één heilig boek: het heilige boek der Natuur“; dat is „het eenige geschrift dat den lezer licht kan geven“, en voorzover dat licht weerkantst wordt in de geschreven rollen, hetzij deze den tekst van Vedanta, Zendavesta, Kabala, Bijbel of Koran bevatten, bezit het gezag.

Het Soefisme is dus volslagen naturalisme. Het leeft uit het heilige boek der natuur. Veel schijnt het daaruit echter niet te kunnen lezen. Immers:

De Soefi is de consequente vrijdenker, die aan ieder toestaat zijn eigen pad te vervolgen en de beginselen van anderen niet aan de zijne toetst. Het is ongeloof, te verkondigen: „gij leeft uw leven op de verkeerde wijze; wordt zoals ik!“ Somtijds blijkt het geloof slechter te zijn dan het ongeloof; als n.l. iemand, vastgeroest

niet toestaat dat zijn geest het leven dieper onderzoekt, leiding en raad van anderen afslaand, opdat hij zijn eigen geloof moge bewaren.

Het Soefisme, ofschoon in sommige opzichten met de theosofie verwant, staat derhalve in zoverre daar lijnrecht tegenover, dat het geen vastgestelde „waarheid“ propageert noch vastgestelde „kennis“ beweert te bezitten.

Van de belofde „belijning“ en „principieelheid“ blijft dus niets over. Het Soefisme brengt geen „kennis“. Het voedt zich met oppervlakkige klanken en holle mystiek. En om nu ook het overige over te nemen:

Zijn zedeleer is vervat in de atelling, dat er één wet is: de wet van wederkeerigheid, welke men kan nakomen door een onzelfzuchtig gemoed te paren aan ontwaakt rechtsgevoel. Anders uitgedrukt „Wat gij wilt dat de menschen u doen, doe hun ook alzoo.“

Omtrent de theodicee leert Inayat Khan, dat God geen wezen is, afgescheiden van den mensch. Als Hij de menschen doet lijden, lijdt Hijzelf mee, evenals de geheele mensch lijdt, wanneer de hand een zwaar gewicht op de voeten laat vallen. Ook beschouwt hij het verschil tusschen zonde en deugd als betrekkelijk; „goed“ en „kwaad“ zijn vergelijkende termen.

Criterium is, dat de deugd gelukkig maakt en de zonde ongelukkig. Zonde en deugd zijn ook weer volstrekt indruisend. „Als iemand werkelijk gelukkig is in zijn „zonde“, kan men gerust aannemen dat deze voor hem inderdaad een deugd is, en dat slechts voor ons, van ons gezichtspunt, zijn handeling zondig lijkt. Daarom houdt de Soefi zijn aandacht gericht op zijn eigen reis en beoordeelt hij anderen niet.“

Het „hiernamaals“ van het Soefisme niet tijdelijk, laat staan, plaatselijk op. Het betreft hier een verschil in aspect tusschen de voorbijgaande uiterlijke en de eeuwige innerlijke wereld.

Maatschappelijk blijft Inayat Khan zeer vooruitstrevend; hij verwacht een gelidelijke vermenging van de rassen en de toeneming van een democratischen geest onder de volken. De tegenstelling tusschen de klassen zal verdwijnen en er zal zich een menselijke broederschap ontwikkelen. Ook de huwelijksvormen zullen de handhaving van de persoonlijkheid meer vrijheid laten; man en vrouw zullen als kameraden zijn, onafhankelijk en ongebonden. Getrouwde vrouwen zullen bij haar eigen naam worden genoemd en de kinderen heeten naar hun geboorteplaats in plaats van naar hun familie.

Dezelfde zedeleer vindt men ook bij Haeckel e.a. Walgelijk is bepaald de Soefistische zonde-beschouwing.

De heerlijkheid van zijn „hiernamaals“ kan het onrustig menschenhart niet bekoren.

En de toekomst-maatschappij naar Soefistische beginselen?

Laat ons daar maar niets van zeggen.

Het Soefisme zou een „vrij talrijke schare“ aanhangers in ons land hebben?

Het is psychologisch haast niet mogelijk.

Het bevat altemaal oude denkbeelden, goed door elkan-

der geschied.

Het nieuwe ontbreekt ten eenenmale.

Maar al tell het ook weinig aanhangers, zoo moeten we toch deernis met hen gevoelen.

Arme, arme zielen!

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Sociale Vrede.

V.

In het eerste artikel is betoogd, dat uit het begrip maatschappij voortvloeit, dat de sociale vrede bestaat in de harmonische ontwikkeling van alle geledingen. Het tweede artikel sloot zich daarbij aan en zette uiteen, dat deze zelfde beschouwing van den socialen vrede geëischt wordt door den inhoud van het begrip vrede. In het derde artikel is gehandeld over de sociale ongelijkheid en het onderscheid tusschen dit probleem en de sociale kwestie, en in het vierde is in het kort het standpunt van Rousseau weergegeven.

Over het Marxisme kan ik kort zijn.

Het zal niet nodig wezen in den breede te handelen over het stelsel van hem, die de vader van het hedendaagsch socialisme kan genoemd worden. Zijn gedachten zijn onder ons allen bekend, en wij weten evengoed als wij onze eigen christelijke beschouwing kennen, hoe het socialisme denkt over de ongelijkheid in het maatschappelijk leven, en over den socialen vrede. Toch wil ik iets van Marx' opvatting zeggen. Hij is in zijn ideeën een volgeling van den wijsgeer Hegel, doch met dien verstande, dat zijn opvatting, en met name zijn opvatting van de geschiedenis, „het systeem van Hegel ondersteboven gezet“ is. Voor Hegel was n.l. de geschiedenis de zelfontwikkeling van de idee. In het gebeuren der menscheid ontvouwdde zich het absolute, de absolute idee, en alles, zoowel in natuur als in het menschenleven, in staat en maatschappij vormde een bepaalde trap van haar ontplooiing. Doch Marx wil, al aanvaardt hij deze evolutionistische gedachte, van die overheersching der idee niet weten. Niet het ideale is primair, zegt hij. Niet de ontwikkeling van de idee beïnvloedt den wereldgang, maar het materiele geeft den toon aan. De productiewijze is er eerst. De wijze van voortbrenging der aardsche goederen bepaalt de ideeën van godsdienst, recht,

onderbouw, het andere de bovenbouw, en dat stoffelijke is de oorzaak van alle wenteling, alle wijziging, en ook van alle ellende in de wereld. Wie dus de ongelijkheid wil verklaren, moet tot deze economische basis doordringen, en ook de ongelijkheid van nu is slechts door deze factoren te verstaan.

Hoe ziet de wereld er dan uit?

Op die vraag kan alleen een antwoord worden gegeven, wanneer wij de maatschappelijke verhoudingen kennen, want elke periode, elk tijdvak van menscheit samenleven heeft haar eigen sociale toestanden. Die zijn niet door alle eeuwen gelijk. De wereld verandert gedurig weer, en in haar historie werkt een ijzeren ontwikkelingsdrang, die telkens weer het oude doet vergaan, en den mensch brengt in een nieuwe levensfase. Zoo moest de oudheid wijken voor de middeleeuwen. Zoo zijn deze verdrongen door den tijd na de reformatie, en zoo leven wij in den nieuwen tijd, die kennelijk naar een nog nieuwere periode stuur. Deze nieuwe tijd nu wordt, wat de materiele levensfactoren betreft, beheerscht door de kapitalistische productiewijze. De werkgever ontvangt arbeid van den arbeider, die gedwongen is door de behoeften van het leven zijn arbeid voor minder te verkoopen, dan de eigenlijke waarde is. Daardoor geniet de patroon, of beter gezegd de kapitalist de meerwaarde van den arbeid zijner werklieden, en hoopt zijn kapitaal zich op. Hij verrijkt zich ten koste der proletaren, die hoe langer hoe meer verarmen, en zoo komen er twee groote klassen tegenover elkaar te staan: die der bezitters en der niet-bezitters, die der kapitalisten en der arbeiders. De eerste klasse bezit de productiemiddelen, maar bedient ze niet; de laatste bedient ze, maar bezit ze niet; de eerste heeft het kapitaal, maar werkt er niet voor; de laatste werkt er voor, maar heeft niets dan haar kracht en haar kroost.

Tusschen die beide is geen verzoening mogelijk.

Er is tusschen beide een felle klassenstrijd.

Dien predikt Marx niet, maar die is er, en wat hij doet, is niets dan die antithese te constateren, en de menschen tot het bewustzijn brengen, dat zij is en alleen opgeheven kan worden door de zegepraal van een der beide partijen. Die overwinning zal volgens Marx het proletariaat zijn. De onteigenaars van nu zullen onteigend worden. De armen van nu zullen hun rijkdom erven, en dat zal noodzakelijk gebeuren door het ontwikkelingsproces, dat in de maatschappij bezig is. Wel moeten de arbeiders dat proces een beetje verhaasten. Zij kunnen bij de geboorte der nieuwe maatschappij optreden als „Geboortehilfers“, en dan moeten zij voor een revolutie niet terugdeinzen. Revoluties zijn slechts geboortewezen, waaruit de vreugde rijst van een nieuw leven. En wordt zoo de onderbouw vernieuwd, dan komt er ook een andere bovenbouw. Het socialisme brengt een nieuwe zedelijkheid, een nieuwe kunst, een nieuw recht, en volgens de Bijde Wereldgroep zelfs een nieuwe religie.

Wat vloeit hieruit voort voor de ongelijkheid?

Dit, en hier is de verwantschap met Rousseau al zeer duidelijk, dat deze ongelijkheid opkomt uit de maatschappij, en te danken is aan economische factoren. Zelfs moeten de natuurlijke verschillen, die toch geen gevolg kunnen zijn van de productiewijze, zooveel mogelijk worden beperkt, en die rijk gevarieerde wereld van ongelijkheid dient, zoover men maar eenigszins gaan kan, verklaard uit stoffelijke oorzaken. Daaruit spruit op de onderscheiding, de tot bittere tegenstelling geworden onderscheiding tusschen werkgevers en werknemers; daaruit het contrast tusschen rijken en armen, en daaruit zelfs de verscheidenheid op geestelijk gebied. Want omdat de arbeiders niet over kapitaal beschikken, omdat hun jarenlang de gelegenheid ontbrak hun kinderen een voldoende opvoeding en ontwikkeling te bezorgen, omdat de schatten der cultuur buiten hun bereik lagen, omdat hun leven, hun ziel afgestompt werd in en door den geestdoodenden en afmattenden arbeid, vindt ge het intellect, het genie, het talent, de geestesprioriteit, zoo zegt het socialisme, niet onder hen, maar heeft de bezittende klasse door haar uitsluiting alles voor zich gehouden. Ook dus de verrijzendering op het terrein der ideale cultuur vindt haar oplossing in den stoffelijke onderbouw, en aan de misstanden, die in deze ongelijkheid, aan de schrijnende tegenstellingen, die in deze schakeeringen heerschen, kan alleen een einde gemaakt worden door verandering van den onderbouw in bovengenoemden zin.

Deze verklaring rekent dus niet met God.

Zij schakelt Zijn bestel geheel en al uit.

Zij legt alles in de handen van den mensch. Of liever, zij wijst de maatschappij als hoofdoorzaak en hoofdschuldige aan, maar als dat het geval is, wanneer zij de oorzaak is van al het kwaad in de ongelijkheid, dan is het vonnis des doods geveld. Dan moet zij zoo spoedig mogelijk verdwijnen. Dan heeft de mensch, en met name het proletariaat, dat de dupe van die slechte maatschappij is, het volle recht haar ondersteboven te keeren, en... de revolutie is gelegitimeerd.

liever van de beginselen der revolutie. De vrijzinnigheid ten onzen moge dit ontkennen, en het revisionisme moge den parlementairen weg uitnemender achten, zijn grondprincipe leidt tot omwenteling, hetzij die geschiedt in den weg van Nietzsche door het geweld van den machtigen, of naar de helse leuzen van Bakounin door den strijd van het volk.

Zoo komen wij tot onze christelijke beschouwing. Een beschouwing, die lijnrecht staat tegenover die van Rousseau en Marx, want terwijl dezen de diepste oorzaak der dingen zoeken in den mensch en de maatschappij, klimt zij op tot God. Tenminste, indien zij zich geheel en al laat leiden door de Heilige Schrift. Want niet alles wat zich, ook in dit stuk christelijk noemt, luistert ten volle naar het Evangelie van Christus. Juist op het punt der ongelijkheid splitsen zich de meeningen, en zien we twee hoofdstromingen uit elkaar gaan, van wie de een zich absoluut buigt voor de Heilige Schrift en de andere niet. Het zijn de stromen van augustinisme en pelagianisme; van calvinisme en remonstrantisme; van gereformeerde belijdenis en anti-gereformeerde dwaling, die op de vraag naar den laatste grond der wereld een tegenovergesteld antwoord geven. De laatste leggen de beslissing of in de hand van den mensch, of deelen tusschen God en mensch, terwijl de eersten rusten in den ondoorgrondelijken wil des Heeren, en in Zijn eeuwig welbehagen. Nu is het, gelijk als vanzelf spreekt, hier de plaats niet om die richtingen te bespreken, en haar onderscheiden karakter na te gaan. Ik noemde ze even, om allen nadruk hierop te laten vallen, dat wij onder de christelijke beschouwing verstaan, die, welke is naar de gereformeerde belijdenis. Of wil men het anders: tegenover het standpunt van Rousseau plaatsen wij de gedachten van dien anderen en grooteren burger van Genève, Johannes Calvijn.

K. D.

KRONIEK.

Van Boefje en boefje.

Nu hebben haast alle nette mensen, die niet van de kerk zijn, de opvoering van Boefje bijgewoond. Boefje, dat Boefje van Brusse. We hebben het boek hooren voorlezen op het gereformeerde gymnasium, en dat mocht; maar nu hetgeen toen lees-stof was, bewerkt is voor oog en oor, voort het toneel, nu zijn we niet van de partij; en, zoo men wil, kan de bestrijder van het toneel dezen keer, behalve de gewone pijlen, ook nog dien eenen afschieten, waarmee Jeanne d'Arc is omgebracht; de pentateuchale tekst, die aan vrouwen het dragen van mannenkleeren verbiedt. Onder de rubriek mannenkleeding valt ook het pakje van Boefje. En een dame heeft Boefje gespeeld; al wie het portret der verkleede dame gezien heeft, weet, dat het heusche een boevig effect maakt.

Hebben de onthouders veel verloren? Ik bedoel: de onthouders, die Boefje misten? Misschien wel het mooie spel, en ook wel Boefje; maar niet: boefje. Ik bedoel: niet het echte, ongespeelde, vleeschelijke boefje, het boefje van de straat. Voorloopig doen de diaconieën en de menschen van de kerk wat aan boefje en de anderen doen wat aan Boefje. De menschen, die Boefje gaan zien, ontdoen zich van het gespeelde jongetje even gemakkelijk als de spelers zich ontdoen van de schminck; en als 12 uur geslagen is, dan is uit Boefje's tooneelpakje een heusche dame „opgebloeid“, zooals je tegenwoordig zeggen moet, en alle aanschouwers van Boefje slapen in geweldige huizen. En als de dame, die in Boefje's vuile pakje zat, er uit geblanken is, (o zetter, vergeet die o met een accent niet), dan wordt ze stralend (denk aan de a. zetter) in de bloemen gezet. Het personeel, dat Boefje verbeelde, heeft weer eens een hulding meegemaakt. En de auteur van Boefje, de vader van het boeken-Boefje, heeft ook meegestaan en zijn heele oorspronkelijke opzet van voet enkele jaren, om voor de echte verwaarloosde boefjes toch in vredesnaam wat te doen, heeft nog geen „cri de conscience“ doen opklinken (accenten, zetter!) uit zijn mond.

Maar ver van de bloemen zijn de boefjes, de heuschen. Men denkt, dat ze 't koud hebben. Maar laat nu niemand zeggen, dat men Boefje moet gaan zien, om naar boefje om te zien. Ik weet van veel diaconieën, die huf best doen deze weken voor de boefjes van de Glindhorst. Misschien hebben ze tegen het toneel argumenten, die wat doordraven en niet onmogelijk is het, dat zij evenmin aan Jeanne II de bloemen gunnen, als aan Jeanne I den brandstapel. Allo! Maar zij DOEN wat. Die dat weet, kan veel van hen en hun consorten verdragen. De beste toepassing op het schouwspel van Boefje wordt gegeven door hen, die onder het klankbord zitten. Met uw verlof, dat zijn toch feiten. En als ik veel kleine luyden hoor schimpen op het toneel, ook zelfs van Boefje, dan neem ik grif aan, dat daar veel „ressentiment“ onder zit, en niet altijd echte principiële-righeid. Ze kunnen niet meekomen, ze voelen het onbewust, en dat klinkt mogelijk ook na in de

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

Het verscheurde bewustzijn.

Met Schopenhauer sluit zich af de reeks van de groote denkers, die met hun wijsbegeerte een poging gedaan hebben het wereldraadsel op te lossen, en een architectonisch systeem van wereldbeschouwing te geven, dat alle andere Weltanschauung, en zelfs alle religie, overtreft en vervangt.

De filosofie kent, evenals de religie, de onderscheiding van groote en kleine profeten.

Ja, met meer recht. Want, terwijl de gangbare onderscheiding tusschen groote en kleine profeten op het gebied der christelijke religie volstrekt niet beslist over den rang of den invloed der genoemde profeten (anders zouden immers Elia en Johannes de Dooier ook onder de grootsten moeten worden genoemd), maar veel meer berust op den omvang en de betekenis van de door hen nagelaten geschriften, is de onderscheiding tusschen groote en kleine filosofen zuiver afhankelijk gesteld van de vraag, welke heerschappij hun wijsgeerig stelsel uitoefend heeft op de geesteswereld.

Onder de groote profeten in de filosofie rekenen wij degenen, die niet alleen de een of andere intellectuele ontdekking hebben gedaan, maar wien het gelukt is bij een deel der menschheid de ingeschapen behoefte aan een wereldbeschouwing te bevredigen en die daardoor leiding hebben gegeven aan den geest van hun tijd of school gevormd in de eeuwen, die na hen volgden. Tot de zoodanige heerschende denkers rekenen wij daarom mannen als Plato, Spinoza, Kant, Hegel, en Schopenhauer.

Na Schopenhauer is er geen filosoof meer opgestaan van zijn intellectuele kracht en mystieke werking.

De filosofie vertoont thans, na het heengaan

scheldwoorden op het toneel, woorden van kracht, die zwakheid willen bedekken. Maar de sterke veroordeelt den zwakke niet. Hoevelen loopen, in bont en pels, naar Boefje en tuffen boefje voorbij? Wanneer die heden afgeven op de fijnen, die op hún tooneelpreek toch maar de ongereinsde toepassing geven, dan zegt mijn verstand tot de fijnen: pas op, man, voor je ressentiment; man, word geen farizeër. Maar tot zijn vijand, die den neus optrekt, zegt mijn hart: stakker, in jouw kritiek zit geen sikkelpijf van dat kwade ressentiment; maar dat is je groote zwakheid; je bent er niet overheen; je bent er niets eens aan toe. Want dat arme tobbers, menschen van één-kamers-huizen, den diaken vaak een veelvoud cadeau doen (voor boefje) van wat jij in de cassa betaald hebt (voor Boefje), dat komt niet in de verte op in de onderste lagen van je zatte ziel.

En toch, dat zijn de feiten. Iedere fijne dominee kan er van weten. En het diaconale verslag in de kerkbodes zegt de rest wel.

Dat zijn zoo enkele meditaties van het terrein, dat ligt tusschen klankbord en toneel, of tusschen de opvoering van Boefje en de opvoeding van boefje.

Cetera.

Overigens verdeelt zich deze week de nederlandsche belangstelling tusschen de fabricage van een schip buiten Nederland, zoodat de vaders van boefjes nog werkloos blijven; de ruzie tusschen de firma Jamin, (niet altijd een suikerzoete naam) met den minister, over petroleumkachels; de waarde of onwaarde der coalitie; de regeringsverklaring, die door haast alle journalisten even piekerig uitgeplozen wordt als soms door een dominee een bijbeltekst; en het kerkraam van Toorop, dat in den Utrechtschen Dom terecht komt, en waarvan later de kosters den bezoekers opdreunen zullen: „dit schoone raam, ontworpen door den beroemden Toorop, werd in 1923 door de familie Loudon aangeboden aan den Haagschen kerkeraad en door dezen geweigerd, om zijn ketterische tendenzen, waarna het monumentale stuk in deze franje kathedraal geplaatst is, anno 1924“. Een heel enkele zal zich dan herinneren, dat 1923 het jaar was van de bescherming van de ketterij van Ds Theesing als mede van de wering der ketterij van den kunstenaar Toorop.

En te midden van al deze dingen komt de kerk nog eens aandacht vragen voor haar liturgie. Een liturgische kring heeft zich gevormd, die studie wil maken van de liturgische kwesties en de opkomende begeerte naar liturgische vormen wil leiden en sturen. Misschien interesseert onze lezers, wat Dr A. W. Bronsveld er van schrijft in zijn kroniek („Stemmen voor Waarheid en Vrede“). Hier volgt het:

Het eerste middel, om dit doel te bereiken, bestaat in de uitgaaf van Handboekjes, die dienst kunnen doen om zich een denkbeeld te vormen van hetgeen een liturgische dienst bij verschillende gelegenheden wezen moet.

De Handboekjes kunnen bij het volgen der Liturgie worden gebruikt. Reeds zijn bij de Hollandia-drukkerij te Baarn twee „stukjes“ verschenen

van de groote idealistische wijsgeeren en van den fascinerenden pessimist, eenigermate het beeld van een wereldrijk, dat zich oplost in kleine staatjes, wanneer de geniale despoot den schepter neerlegt.

Ons rest nog de taak van den aard en de betoekenis dezer nieuwste, veelvormige, wijsbegeerte een beeld te geven.

Feitelijk zijn we bij dit keerpunt op den weg der wijsbegeerte tot ons uitgangspunt teruggekeerd.

In onze eerste artikelen poogden wij reeds een overzicht te geven van den woeligen, heeten, geestesstrijd onzer dagen, om de belangstelling voor ons onderwerp wakker te maken.

Ons doel was, van den aanvang af, niet alleen het verstand, maar ook het hart, van onze lezers in onze beschouwingen te betrekken.

Wij doen niet aan filosofie, ter tegemoetkoming van hen, die weleens wat nieuws willen hooren, of omdat het tegenwoordig onder de „jongeren“ tot den goeden toon hoort, „dat je wat van filosofie afweet“, — maar om de dieper liggende reden, dat het in onzen tijd haast niet meer mogelijk is als christen veilig door het leven te koersen, tenzij men kennis heeft van de koude (intellectuele) en warme (mystieke) geestesstromingen; — welke kennis nu eenmaal zonder een schijnseltje en beginseltje van filosofie onmogelijk is.

Ik hoop, dat de lezer, na den rondgang door de geschiedenis van de wijsbegeerte beter in staat is zich omtrent de betekenis van de wijsbegeerte, ook voor het menschenleven-van-dichtbij, een oordeel te vormen.

De weg der menschheid is de weg van den menschelijken geest.

Wat wij in vele z.g. geschiedboeken vinden, n.l. de nauwkeurige vermelding van de geschiedfeiten, van regeerende en vallende dynastieën, van oorlogen en verdragen, van de ontdekkingen en uitvindingen, — is niet veel meer dan het bleek karkas der geschiedenis.

Hoewel de wijsbegeerte een heel eigensoortige

Het eerste is een Inleiding en heet: „Waarom Liturgie? Beginsel en praktijk“; het tweede geeft ons de liturgie bij een „hoofd-predikdienst“ (met muziek-bijlage van Dr Joh. Wagenaar.)

In het eerste stuk handelt Prof. van der Leeuw uitvoerig over de betekenis van Liturgie voor Geestelijk en Gemeentelijk leven. Daarna worden elf onderwerpen kort besproken, bezwaren weergelegd en voordeelen bepleit.

Daar is in dit alles veel, dat wel eens mag gehoord worden, want naar veler gevoelen ontbreekt er veel bij menig samenrijn der Gemeente. Wil men nu weten, hoe de liturgische kring zich een liturgischen predikdienst denkt, dan vindt men 'antwoord in no. 2 van de „Liturgische Handboekjes“.

Wij kunnen alle predikanten aanraden, dit liturgisch schema te lezen en te overdenken. 'Zal velen vreemd aandoen. Men zal er dingen in aantreffen, waartegen de praktijk, altijd gevolgd, maar ook dogmatische meeningen zich verzetten. Hoe zal de „geloofsvorm“ van Nicen worden herhaald door hen, die ernstige bezwaren hebben tegen meer dan een uitdrukking daarin voorkomende? Prof. van der Leeuw zoekt dat bezwaar weg te nemen, maar dit is hem, naar ons gevoelen, niet gelukt.

Wordt aan den voorganger bij deze liturgische diensten niet een bevoegdheid toegekend, welke hem, naar onze meening, niet mag worden toegekend, en waarvan wij vragen: wie heeft deze aan hem verleend?

Doch, tegenover deze bezwaren staan voordeelen. Indien de gemeente wordt gebracht onder 'levendig besef, dat God in haar midden is, de hooge, heilige God, dan wordt zeker een verheven doel bereikt. Ik denk hier aan 'boek van Prof. Otto over het heilige, waarvan dezer dagen de een druk snel volgt op de andere en dat ook Prof. v. d. Leeuw kennelijk voor den geest heeft gestaan, toen hij het hierboven vermelde artikel schreef. Dat besef „Gott ist gegenwärtig“ wordt zeker niet gekend in elke samenkomst der gemeente, waarvan de leerrede het hoogtepunt is. Maar wordt het gekend door allen, die een liturgischen dienst bijwonen? Zoo veel hangt hier af van de wijze, waarop de aanwezige middelen, gebed, gezang, prediking aangewend worden. Een „altaar“ is niet noodig, en geen verschillende houdingen, en geen koorgezang zijn oomishaar om de harten dichtert te brengen bij God en God bij de harten.

Gods Geest is niet gebonden; en Hij wil werken niet alleen in liturgische diensten zoo als Eug. Bersier ze inrichtte, maar ook in den Tabernakel van Spurgeon, die aan alle liturgie nagenoeg gespeend was.

Van den liturgischen kring wacht ons nu een Begräfnisdienst en een Avondmaldienst. Vooral bij de laatste zal zeker wel van ons aloud Forumliet met zijn gebeden partij worden getrokken. De kring toont terecht groote waarde te hechten aan hetgeen wij van Liturgie reeds bezitten.

Tot zoover Dr Bronsveld. Of dit alles lukken zal? Ik geloof nog niet, dat de kerk haar invloed kwijt is. Maar als dit alles reddingswerk moet zijn, dan vrees ik sterk voor de concurrentie van Boefje en de bioscoop.

De laatste gaat ook al preeken.

K. SCHILDER.

N. B. Deze Kroniek is van de vorige week.

geestesst
speelt zi
len de r
en word
diep-ern
der men
mensch

Vooraf
tualisme
geestesbi
„Ersatz“

De he
uitgestor
naars va
Indien
opstaan
om te

Het i
mensch.
zeer vas
heid, ve

Want
van deze
en krach

In zij
heid“) k
tijd, ten
den tijd

De me
waarheid
een stadi
zoo goe

Inzoo
den, is
het mod

De on
bij de kr

aangedur
dat de n
tot opbo

Maar
het vert
duurzaam

Sinds
naar het
in de kr
is mach
opvoedin

Het se
zonde „J

In zijn
33), gee

van de,
viteit, ge

wanhopij
satie gee

daalde A
vergat d

God en
ja ook h

achter d
der ziel,

het leven
reflexie

het kennis
ken tot

daar niet
lijke tota

de wette

Wie m
die gedaa
vindt me

10. Zij
voorrede

Franciscu
enkel ter

vrienden,
te leen,

van den
zou bele

ijdelheid
het lich

schrift te
loren ga

dat hij
hechttie

schatten
wekking

leest, za
bestede

zooewel
eigenlijk
een besc